

La història d'una obsessió editorial

1 + 1 = 62

Ramon Bastardes i Max Cahner iniciaven, l'any 1961, el grup editorial més important en llengua catalana. L'any 1969 l'empresa va fer fallida. EL TEMPS reconstrueix els primers anys d'aquest projecte.

Als anys cinquanta només eren dos adolescents. Noms sense història: Max Cahner i Ramon Bastardes. Estudiaven Químiques a la Universitat de Barcelona i volien fer alguna cosa pel país. En ple franquisme i en un país que encara no era, hi havia pocs llocs on anar. En 1956, sota l'aixopluc de Montserrat i de Josep Benet, van fer-se càrrec de la revista *Germinàbit*, un primer intent d'aglutinar els intel·lectuals catalans. Entre galerades i fotolits, encara tenien temps per a planejar idees fantasioses, com ara la creació d'una editorial que normalitzés la cultura catalana.

Als anys vuitanta eren ja dos homes madurs. Tenien nom i càrrec: Max Cahner, conseller de Cultura del primer govern Pujol, i Ramon Bastardes, director general de publicacions d'Edicions 62, ja ho havien fet gairebé tot pel seu país. En 1982, sota les voltes del Palau de la Generalitat, es retrobaven per commemorar el vintè aniversari d'Edicions 62. Entre canapès i xampany, encaixaven fredament les mans. Era el primer cop –després d'una cruenta ruptura que havia esclatat tretze anys abans– que els dos socis fundadors d'Edicions 62 se saludaven. Ja no quedava cap idea fantasiosa que els unís.

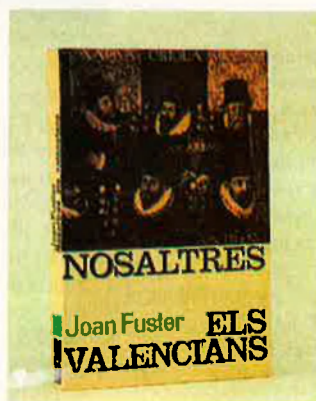
UN BON TANDEM

Vint anys abans, havien descobert que per construir la seva primera feien falta diners, ni que fossin pocs. I al-

gú els hi havia de posar. Max Cahner va resoldre-ho venent un Opel d'abans de la guerra que el seu pare havia comprat l'any 1941. Les 30.000 pessetes que en tragué van facilitar que Edicions 62, la petita bogeria de Cahner i Bastardes, pogués finançar el primer llibre, *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster. A més, tenien inventiva. Van saber trobar les impremtes més accessibles i els preus més arreglats –la composició del

llibre de Joan Fuster va costar 6.000 pessetes– i van saber caçar al vol les noves tendències estètiques del llibre europeu, sobretot de l'edició alemanya: cobertes tipus cartell, pel·liculat i un aspecte renovat que trencava els pitjors arquetips clàssics de la Gallimard. Per Ramon Bastardes, era tot un miracle: “Max Cahner continuava treballant a la fàbrica de pintures del seu pare, i jo a l'empresa del meu, una destil·leria de licors. Jo havia agafat *Germinàbit*, la revista que després es va transformar en *Serra d'Or*, i Max Cahner m'ajudava. No cobràvem res fins que vam tenir una petita assignació. Com que jo hi dedicava moltes hores i Max Cahner poques, la seva assignació, la cobrava el meu cosí Lluís Porcel que començava a treba-

El primer volum de l'Enciclopèdia. Sang, suor i llàgrimes.

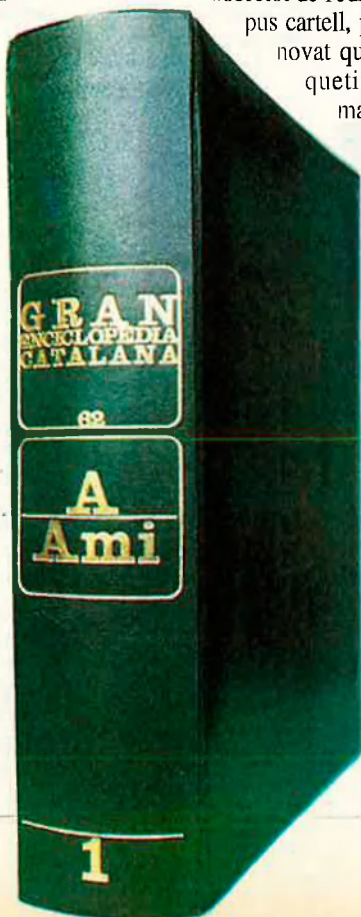

Nosaltres els valencians, el primer fill dels fundadors.

llar amb nosaltres. Amb aquests diners fou que vaig deixar la fàbrica del meu pare i em vaig posar a treballar a l'editorial. Imagineu-vos, doncs, tot estava agafat amb pinces, i va sortir per miracle. Si el llibre de Fuster no s'hagués venut de la manera que es va vendre, i no haguéssim recuperat els diners, segurament que l'editorial hauria estat molt diferent de com ha estat o no hauria existit. Com que no haví-

em invertit en res més vam poder llogar una oficina”. El projecte ja tenia almenys quatre parets al número 499 de la Gran Via de Barcelona.

Amb l'experiència de *Serra d'Or* no els va resultar tampoc gaire difícil de comprometre la intel·lectualitat del país en l'editorial. Cahner i Bastardes tenien contactes amb bona part de les capelletes del país, tant dels nou-centistes i postnoucentistes com de les noves fornades de la postguerra. La llista era prou sòlida: Marià Manent, Ferran Soldevila, J. V. Foix, Oriol Bohigas, Alexandre Cirici Pellicer, Albert Manent, Joan Triadú, Josep Benet, Joan Fuster, Jordi Carbonell, Miquel Tarradell, Joaquim Molas. Però volien anar més enllà. Hi havia un altre nucli incipient d'intel·lectuals barcelonins que escrivia en castellà –perquè era l'únic mercat possible, o perquè s'havien format en aquesta llengua– i Max Cahner pretenia convertir-los a la causa del catalanisme. Amb aquesta intenció va contractar Josep M. Castellet com a director literari. I a Castellet, el va convèncer fent servir la persuasió: “Quan vaig entrar, el primer de juliol de 1964 a Edicions 62 em van donar tota la llibertat per a fer el programa editorial i, aquesta llibertat, l'he tinguda fins avui”. *Savoir faire*, Cahner també en tenia.

ció que els beneficis –si algun dia n'hi havia– fossin, primer, per a ell. Al 1963, amb un capital social de 500.000 pessetes, l'editorial es constitueix en societat mercantil. Signen com a socis fundadors Max Cahner Bruguera, Max Cahner Garcia i Ramon Bastardes. En terminologia de Bastardes, “pare, fill i esperit sant”. Edicions 62 s'estructurava, doncs, com una empresa amb voluntat de trencar la mentalitat tronada dels editors de l'època, que havien fet seva la frase de l'editor Casacuberta de Barçino: “Els llibres no s'han de vendre a qui no sàpigues que els vol llegir”. Al mateix 1963 es creava la Distribuïdora Ifac, la primera xarxa comercial de distribució de llibres en català, impulsada per 62. Començaven de zero. A Barcelona, hi havia poques llibreries que venguessin normalment llibres en català: La casa del Llibre, la Selecta de Gràcia; la Queralt, una petita llibreria al carrer de Petritxol d'un botiguer catalanista que tenia sobretot llibres d'excursionisme; la papeteria Benet, a la Rambla de Catalunya, propietat d'un cosí d'en Josep Benet que havia estat oficial de la República, i un parell de llibreries més, com Occidente i Públia, on només feien subscripcions per al diccionari Català-Valencià-Balear i venien la revista *L'ocell de paper*. Hi havia una distribuïdora que era quasi d'una sola persona, Santiago Albertí, que també feia d'editor –i on va treballar qui després havia de ser conseller de Cultura, Joaquim Ferrer–; més alguns venedors a particulars. Edicions 62 volia normalitzar la publicació, distribució i venda del llibre català, i volia demostrar que, des d'un catalanisme militant, també es podia fer empresa.

MARCANT LÍNIA

En 1963 gairebé sense catàleg Edicions 62 es plantava a la Fira de Frankfurt. Era, en l'habitual línia Cahner, una manera de ser presents a Alemanya explicant que existia el llibre en català; una manera de fer una acció exterior de propaganda del fet nacional. Disposaven de pocs títols, però s'havien venut molt bé. *Els altres catalans* de Francesc Candel s'havia convertit aquell Sant Jordi en un veritable *best-seller*, cosa que provocà un cert miratge de normalitat. Hi havia, per a Ramon Bastardes, raons excepcionals: “En aquells moments molta gent comprava tots els llibres catalans que sortien al mercat perquè creien que s'havia d'ajudar l'edició catalana. En principi, ja comptàvem amb una adhesió al nostre producte, sobretot per

Pujol, Bohigas i Castellet, anys després d'haver "salvat" Edicions 62.

ALXIU

motivacions polítiques”. Un any després, tornaven a Frankfurt amb un catàleg que incloïa 49 títols publicats en cinc col·leccions, que abraçaven quasi totes les obsessions de la dècada dels seixanta: Llibres a l'Abast, la col·lecció d'assaig polític més emblemàtica de l'editorial; La cua de Palla, de novel·la negra; Estudis i Documents, d'alta divulgació; i encara Blanquerna i Biblioteca del Pensament Cristià, totes dues de temàtica religiosa. I amb la recent creació d'Editorial Península, la branca espanyola de l'editorial.

La normalitat semblava sòlida o almenys s'ho pensava Ramon Bastardes: “Tots els projectes editorials de 62 es feien assenyadament, encara que amb una certa eufòria. Els plantejaments eren molt seriosos des del punt de vista intel·lectual, de contingut (Castellet hi té una part importantíssima de mèrit), i amb una diversificació del producte bastant notable ja que des de molt aviat ens plantegem la venda a terminis, l'edició en castellà i l'exportació... L'editorial Península era una ocasió mercantilista clara, ja que, si resultava que l'edició en català era molt difícil, els beneficis que en traurem de l'edició en castellà tornarien a 62”. I sobre Península s'entreveïen ja dues maneres de pensar prou diferenciades. Mentre Bastardes insistia en la visió empresarial, Cahner considerava Península una operació de presitigi del catalanisme davant els intel·lectuals progressistes espanyols que van aprendre les beceroles del marxisme en les primeres traduccions de Península.

Cahner no sols exercia de director d'una empresa, ans continuava sent un agitador cultural. Encara trobava hores lliures per a unes quantes coses més, com ara organit-

zar les rutes comarcals amb joves d'arreu dels Països Catalans. Massa activitats per a la policia i els seus confidents. Cahner, aleshores ciutadà alemany, va ser expulsat de l'estat a l'agost del 1964, acusat de nacionalista, separatista i també d'haver fet campanya amb cartells d'edició clandestina –per tots els metres de Barcelona– que, amb l'excusa (*sic*) d'anunciar una col·lecció de novel·la policíaca dita La Cua de Palla, anunciava la creació de les Comissions Unitàries per l'Alliberament. Aquell mateix estiu va establir la seva residència provisional a Perpinyà, on els directius de l'editorial anaven sovint a ‘rebre instruccions’. I Max Cahner decideix, en l'exili rossellonès, dotar l'editorial d'‘una obra permanent’: Una enciclopèdia universal en llengua catalana.

Max Cahner havia apujat considerablement el llistó, creia que havia trobat la fórmula definitiva de consolidar l'editorial. Pel gener del 1965 tornava a la nova seu d'Edicions 62, al carrer de Casanova, convençut que, tant el país com l'editorial, necessitaven aquest projecte. Els límits d'aquest projecte, no els sabia llavors ni Max Cahner mateix. Però van posar-hi a treballar Jordi Carbonell –un intel·lectual enciclopèdic per definició– i Enric Lluch –un home provinent de l'Editorial Planeta– que van creure viable de fer l'obra amb especialistes del país. I van triar un embolcall de luxe, lletra grossa, paper bo i color. Una enciclopèdia significava també una inversió superior a les disponibilitats d'Edicions 62. Calia, per tant, definir una nova estratègia empresarial. Es creava una societat instrumental que es deia Enciclopèdia Catalana S., establerta per exigència de Banca Catalana com a garan-

Max Cahner fent país amb Antoni Badia i Margarit, l'abat Cassià Just i Jordi Pujol.

tia dels seus crèdits. Era un acte formal, perquè existia una única comptabilitat. En aquesta societat hi havia com a soci majoritari Max Cahner, representant d'Edicions 62; Salvador Casanovas, advocat de l'editorial i de Banca Catalana; i Joan Martí Mercadal, de Banca Catalana. El capital era d'Edicions 62 que, a aquests efectes, havia fet una ampliació de capital l'any 1967, amb una entrada notable de nous accionistes com A. Andreu i Abelló, Antoni de Moragas, Josep Ma. Vilaseca, Oriol Bohigas o J.B. Renart.

UN TRIOMF RUÏNÓS

Pel desembre del 1968 el comitè editorial de la Gran Enciclopèdia Catalana –Jordi Carbonell, Ramon Bastardes, Max Cahner, Josep M. Ferrer i Enric Lluch– presenta als mitjans de comunicació el primer fascicle d'aquesta obra que havia de tenir un tiratge de 30.000 exemplars, redactada íntegrament per especialistes catalans. Tenien 65 treballadors concentrats en dos locals del carrer de Provença, amb un amplíssim mercat potencial de subscriptors i amb un suport creditici creixent. El 1969 va ser un any inoblidable. L'Enciclopèdia va ser un èxit. I Edicions 62 va entrar en crisi. Algú havia oblidat les beceroles de la venda a terminis. Cada subscriptor de l'Enciclopèdia –i a l'any 1970 ja en tenia 18.000– implicava una comissió pagada al comptat al venedor, mentre la venda a quioscos i llibreries, que hauria estat una entrada fixa de diners, mai no va funcionar. "Arriba un moment que com més vens més perds, perquè el problema de la venda a terminis és que no es pot rendibilitzar la venda, ja que les comis-

sions dels venedors eren al comptat i les vendes, a terminis; llavors mai teníem prou diners per a pagar els col·laboradors", explica Oriol Bohigas, un dels homes que va viure aquesta època com un novell més del consell d'administració.

A principi del 1969 Ramon Bastardes s'adona que la situació ja està fora de qualsevol control: "Un dia vaig anar a casa de Max Cahner per tenir una reunió de consell d'administració restringit, el consell executiu, i resulta que només hi vam comparèixer Salvador Casanovas i jo, i es decideix de fer una nova ampliació de capital. És a dir, deien que calia anar a buscar gent perquè hi posés uns quants milions més, sabent que aquests diners s'enterrarien en l'Enciclopèdia i que, a més a més, l'Enciclopèdia no podria funcionar. Però Max Cahner creia que era un servei que s'havia de fer al país, encara que l'empresa acabés sent propietat de Banca Catalana. Jo em vaig aixecar de la cadira i vaig dir: 'Noi, amb aquesta carta, no hi jugo', vaig deixar la reunió i me'n vaig anar a casa". A partir de llavors la ruptura era pràcticament definitiva. L'equip més ambiciós de l'edició catalana arribava al seu final. Ramon Bastardes té la seva frase conclouent "Fèiem un bon tàndem fins que ens vam conèixer massa".

Els talons personals de Jordi Pujol a Max Cahner i les visites d'urgència a Raimon Carrasco, director de Banca Catalana, van mantenir sota mínims l'empresa. Però la ficció no va durar gaire més. A l'agost d'aquell any, Max Cahner proposava a Jordi Pujol que realitzés un crèdit sobre les subscripcions com a últim recurs per a salvar l'Enciclopèdia i el conjunt de l'editorial. Jordi Pujol s'hi va negar. Max Cahner

ho perdia tot. En menys de dos mesos Banca Catalana nomenava un interventor i obligava tothom a quadrar-se. Els col·laboradors i amics de l'editorial van veure sempre l'Enciclopèdia com una bogeria de Max Cahner i van decidir de pactar amb Pujol. Oriol Bohigas, Josep M. Castellet i Ramon Bastardes creien que, si s'arribava a un acord amb Pujol, Edicions 62 podria renegociar el deute acumulat i provar de salvar l'empresa. La Distribuïdora Ifac fou liquidada sense tràmit judicial i Enciclopèdia s'escindí de 62 per vincular-se molt més a l'entorn de Pujol. Salvador Casanovas, advocat de Banca Catalana, d'Edicions 62 i de la família Cahner, va facilitar, amb molta habilitat, el recanvi empresarial, bo i convencent els Cahner, pare i fill, perquè cedissin les seves accions –encara majoritàries– a canvi d'una condonació parcial dels deutes acumulats per la família. S'evitava així que la família Cahner declarés una suspensió de pagaments que els hauria permès de mantenir la propietat de l'empresa.

Ramon Bastardes no hi veia cap altra sortida: "Max Cahner servia per a muntar una empresa però no per a continuar-la, i hauria estat molt difícil d'aconseguir noves aportacions de capital mantenint dins l'administrador que havia estat el causant de la crisi". Edicions 62 quedava a la mercè de Banca Catalana, però la providencial capacitat de maniobra de Salvador Casanovas relligà, en el renovat consell d'administració de la postguerra editorial, els interessos de Banca Catalana –devien quasi 20 milions de pessetes– amb el desig de continuïtat que els nous accionistes majoritaris de l'empresa (Bohigas, Moragues i Andreu i Abelló) havien expressat a Jordi Pujol. Max Cahner passà, en pocs mesos, d'amo de l'editorial a treballador de l'Enciclopèdia, fins que Pujol va demanar-li, al cap d'un temps, que s'encarregués de coordinar tota la secció de Països Catalans. Va crear el seu equip, va complir la seva tasca i va liquidar tots els deutes personals que havia contret amb Banca Catalana.

Edicions 62 i Enciclopèdia Catalana, SA, són, avui dia, els principals grups editorials en llengua catalana, i han acordat de col·laborar en el camp del llibre de text. Ramon Bastardes és president de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana i Max Cahner continua creient –des de les seves plataformes culturals– que el servei al país és la seva prioritat absoluta. Jordi Pujol ha revalidat, com ja és habitual, la majoria absoluta. Res de nou, doncs, excepte que un bon dia 1 + 1 ja no van fer 62.

Oriol Malló / Montse Serra